

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

29E JAARGANG

WOENSDAG 14 JUNI 1944

No. 1460

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. F. ten Doesschate; P. Lieftinck (tijdel. afwezig);
J. Tinbergen; H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
M. F. J. Cool (Redacteur-Secretaris).

H. W. Lambers — Adjunct-Secretaris.

Abonnementsprijs van het blad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20,85* per jaar („Prijsvaststelling No. 052. IM 312"). Buitenland en koloniën f 23,— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het blad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

Administratie: Nieuwe Binnenweg 175a, Rotterdam (C.).
Telefoon 38340. Giro 8408.

Aangeteekende stukken aan het Bijkantoor Museum-
park, Rotterdam (C.).

Advertenties voorpagina f 0,28 per mm. Andere pagina's
f 0,22 per mm. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.

INHOUD:

Blz.

De Nederlandsche haringexport door A. G. U. Hildebrandt	316
Afschrijvingsproblemen in den tegenwoordigen tijd door Mr. B. Moret	319
Ingezonden stukken	
Een internationale scheepvaartpool door A. C. Oidtmann, met naschrift van C. Vermeij	321
Maandcijfers	
Gecombineerde maandstaat van de vier Nederland- sche groote banken en van het Nederlandsche bedrijf der Nederlandsche Handel-Maatschappij	323
Statistieken	
Stand van 's Rijks kas — Bankstaten	323

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Op de *discontomarkt* zijn sedert ons vorige overzicht de tarieven betrekkelijk weinig veranderd bij geringe omzetten. Jaarspapier wordt genoemd op circa $1\frac{3}{8}\%$. Februari- en Maartpapier gaat op $1\frac{5}{8}\%$ à $1\frac{11}{16}\%$. Er is dus opvallend weinig verschil in de langere termijnen. Kort papier wordt op $\frac{5}{8}\%$ verhandeld. In October-, November- en Decemberpapier is practisch geen affaire. Er is weliswaar voor die termijnen vraag, maar geen aanbod, omdat er maar zeer weinig papier met deze vervaltermijnen uitstaat, zoodat de houders daarvan het om der wille van een min of meer gelijkmatige verdeling der vervaltermijnen niet willen afstaan. Zoo ziet men dus een merkwaardig ongelijk geëchelonneerd verloop. Tusschen drie-, vier-, vijf- en zesmaandspapier is een uiterst geringe marge en tusschen acht- tot en met twaalfmaandspapier eveneens. Overigens blijven zoowel vragers als aanbieders grootdeels een afwachtende houding aannemen.

De *obligatiemarkt* heeft veel heftiger gereageerd op de gewijzigde militaire situatie in het Westen dan de discontomarkt. Over de geheele linie was een belangrijke koersdaling te registreeren. De gestaffelde leening, die Maandag nog op $101\frac{3}{8}\%$ sloot, zakte Dinsdag in tot $100\frac{7}{8}\%$ en sloot Vrijdag op $99\frac{5}{8}\%$, na een oogenblik $99\frac{1}{2}\%$ te hebben gestaan. Binnen de week verloor deze leening dus rond $1\frac{3}{4}$ punt. De 3% spoorwegleening kwam van $100\frac{5}{8}\%$ op Maandag op $98\frac{9}{16}\%$ tegen beursluiting op Vrijdag, na een laagste punt van $98\frac{1}{2}\%$, een daling derhalve van rond 2%. Integralen kwamen van $83\frac{7}{8}\%$ op Maandag tot 82. De $3\frac{1}{2}\%$ leeningen moesten eveneens een behoorlijke veer laten: de leeningen 1942 en 1943 kwamen van $100\frac{3}{8}\%$ op $99\frac{1}{4}\%$, na een laagste punt te hebben geregistreerd van $98\frac{3}{4}\%$. Ook de 4% leeningen vertoonden een flinke koersdaling: de 4% leening 1940 kwam van $109\frac{9}{16}\%$ op $108\frac{1}{16}\%$; de 4% leening 1940 II met belastingfaciliteit van $108\frac{7}{16}\%$ op $106\frac{1}{8}\%$; de 4% leening 1941 van $103\frac{7}{8}\%$ op $101\frac{7}{8}\%$. Over de geheele linie dus een flinke koersval, die het rendement der diverse staatsfondsen een flinken sprong omhoog deed maken, vooral voor de relatief kortlopende leeningen. De 4% Nederland 1941, waarvan het rendement opliep van 2,90% tot 3,48%, een stijging derhalve met meer dan $\frac{1}{2}\%$ in één week, spande in dezen de kroon. Ook de gemeenteleeningen ondergingen een gevoelige reactie. De $3\frac{1}{2}\%$ Amsterdam kwam van $102\frac{1}{4}\%$ stopkoers op $100\frac{1}{2}\%$. De $3\frac{1}{2}\%$ Rotterdam van $101\frac{7}{8}\%$ op $99\frac{1}{4}\%$. De omzetten waren bij dit alles betrekkelijk gering. Het aanbod kwam niet in groote posten, doch veeleer met kleine orders aan de markt. Een duidelijke indicatie voor het feit, dat het speciaal ook de kleine belegger was, die zijn fondsen spuide, vormt de omstandigheid, dat in het bijzonder de kleine coupures der staatsleeningen aangeboden waren. Zoo noteerden de stukken van f 100 der $3\frac{1}{2}\%$ leeningen op Vrijdag $97\frac{1}{8}\%$ of wel ruim 2 punten beneden de heele stukken, terwijl in het begin van de week die marge nog slechts $\frac{3}{8}\%$ beliep.

DE NEDERLANDSCHE HARINGEXPORT.

Inleiding.

De Nederlandsche haringdrijfnetvisserij¹⁾, welke voornaamste product de gekaakte gezouten haring is, de zgn. pekelharing, is een seizoenbedrijf.

Deze „haringteelt” neemt een aanvang in de maanden Mei en Juni en duurt tot in December en Januari voort. Omstreeks Mei/Juni gaat de haring samenscholen ter hoogte van de Shetlandseilanden en trekt dan verder naar het Zuiden om ongeveer October/November den paai-grond, Doggersbank, te bereiken.

In den aanvang van de teelt, de „voorteelt”, is de haring nog niet „rijp”, doch wel zeer smakelijk en vet. Dit is de „maatjesharing”, de „Hollandsche nieuwe”, die slechts korten tijd houdbaar is, tenzij zij in het koelhuis wordt opgeslagen.

Gedurende de voortelt neemt het samenscholen van de haring pas een aanvang, met het gevolg, dat de haring nog niet dicht opeenzwemt, zoodat de vangsten nog betrekkelijk gering zijn en de loggers dientengevolge ongeveer vier tot zes weken op zee zijn, alvorens het schip is volgeladen. Naarmate het seizoen vordert en de haring rijp wordt, gaat zij steeds meer samenscholen, tot in de najaarsmaanden, de „nateelt”, de Doggersbank wordt bereikt en de dan dicht oopen zwemmende haring, de „volle haring”, overvloedige vangsten oplevert, zoodat de loggers spoedig zijn volgevischt en met korte reizen van twee tot drie weken kan worden volstaan.

Deze volle haring is, gekaakt en gezouten, als pekelharing ruim een half jaar goed houdbaar.

Tabel I geeft een representatief beeld van den haringaanvoer.

Tengevolge van de motoriseering van de vloot kan de terugreis voldoende snel geschieden om de haring desgewenscht versch aan te voeren, hetgeen met de langzame zeilloggers voorheen niet mogelijk was. De afzetmoelijkheden na 1930 waren oorzaak, dat van overheidswege de aanvoer van pekel- en steurharing moest worden beperkt.

De groote vraag naar versche haring voor direct verbruik, zoowel voor de vischconservenbedrijven als voor export, maakte het, tengevolge van de motoriseering der loggers, mogelijk de vloot zoolang mogelijk in bedrijf te houden. De aanvoer van versche drijfnet-haring nam vóór 1940 elk jaar toe, doch bedroeg slechts een klein percentage van den totalen aanvoer van drijfnet-haring.

Uit tabel I blijkt voorts, dat ook de aanvoer van versche trawlharing in opkomst was, maar voor Nederland nog niet veel beteekende.

De Nederlandsche aanvoer van haring bestond dus grootendeels uit pekelharing, een goed houdbaar product, dat, sinds de uitvinding van het haringkaken door Willem Beukelszoon van Biervliet in de 14e eeuw, zoowel rauw als gerookt of gemarineerd wordt gegeten.

De reeder ontving vóór 1940 acht à negen gulden per kantje van 95 kg netto. Een kantje bevat ongeveer 1.000 haringen, zoodat de reeder voor een haring minder dan één cent ontving. Pekelharing is dan ook een zeer goedkoop en voedzaam product (vischvleesch en vet!). Het was daardoor een bekend exportproduct naar alle Europeesche landen.

Nederland als haringvisserijmogendheid.

Tabel II (zie blz. 317) geeft een overzicht van den totalen West-europeeschen aanvoer van alle soorten haring. Hieruit

TABEL I.

Haringteelt 1938 in kg netto¹⁾:

1938	Loggers in bedrijf	Maatjes-haring	Volle haring	IJle haring	Steur-haring	Totaal pekel- en steurharing	Versche drijfnet-haring	Versche trawlharing
April	—	—	—	—	—	—	—	8.000
Mei	11	80.000	—	—	—	80.000	—	12.000
Juni	51	616.000	—	—	3.000	619.000	—	—
Juli	237	3.306.000	196.000	—	220.000	3.722.000	—	408.000
Augustus	244	6.192.000	2.678.000	44.000	171.000	9.087.000	6.000	1.736.000
September	245	2.041.000	6.915.000	1.124.000	1.531.000	11.611.000	—	3.974.000
October	244	41.000	10.297.000	1.638.000	9.544.000	21.520.000	1.429.000	1.864.000
November	243	—	7.178.000	106.000	11.107.000	18.391.000	5.501.000	142.000
December	229	—	2.140.000	115.000	1.614.000	3.869.000	5.173.000	110.000

¹⁾ Gegevens ontleend aan de Jaarcijfers van de Afdeling Visscherijen van het Departement van Landbouw en Visscherij.

IJle haring is de uitgepaide haring, die minder vet-houdend is en over het algemeen minder opbrengt dan volle haring. Deze ijle haring wordt vooral gebruikt door inleggerijen en vischconservenfabrieken.

Steurharing is ongekaakte gezouten haring, welke slechts beperkt houdbaar is en welke speciaal voor bokking-rookerijen geschikt is. Indien de vangst zoo overvloedig is, dat er geen tijd is om te kaken, wordt een deel van de haring als steurharing aangevoerd, terwijl vooral de haring, welke dicht onder de Engelsche kust wordt gevangen (de zgn. Engelsche wal-visscherij), wordt gesteurd, omdat deze haring zich dan in het bijzonder leent voor rooken tot bokking.

Uit tabel I blijkt, dat in Juli nagenoeg alle loggers aan de haringvisserij deelnemen, doch dat de aanvoer van groote kwantiteiten om de hierboven reeds uiteen-gezette redenen in het najaar plaats heeft.

Bovendien zien we, dat tegen het einde van de teelt ook veel versche drijfnet-haring werd aangevoerd. Dit hing eenzijdig samen met de motoriseering van de loggers en anderzijds met de beperkte afzetmogelijkheden van den pekel- en steurharing.

Uit tabel II blijkt, dat de haring in hoofdzaak op de Noordzee wordt gevangen, terwijl Noorwegen den grootsten aanvoer heeft.

Opgemerkt zij echter, dat vooral de Noorsche voorjaars-haring in kwaliteit ten achter staat bij het Hollandsche en Britsche product.

De Nederlandsche export van pekel- en steurharing.

De aan-, in- en uitvoer van pekel- en steurharing toont over de laatste drie decennia het beeld, als weergegeven in tabel III.

TABEL III.

Aan-, in- en uitvoer van pekel- en steurharing in millioenen kg netto¹⁾:

Gemiddeld per jaar	Aanvoer	Invoer	Uitvoer	Uitvoer als % van den aanvoer en invoer
1912/14	77,6	13,1	61,3	67
1928/30	69,7	8,3	50,5	65
1936/38	75,8	1,6	50,8	65

¹⁾ Gegevens ontleend aan de Jaarcijfers van de Afdeling Visscherijen van het Departement van Landbouw en Visscherij.

Hieruit blijkt, dat de totale uitvoer van pekel- en steurharing na 1918 wel niet ver onder het peil van vóór 1914 is gebleven, doch dat er, in verband met de toegenomen

¹⁾ Zie A. G. U. Hildebrandt: „De economische beteekenis van de Nederlandsche zeevisserij” in de „E.-S.B.” van 8 October 1941 en „Problemen der Westeuropeesche zeevisserij” in de „E.-S.B.” van 11 Maart 1942.

*Aanvoer van alle soorten haring in 1937
in miljoenen kg netto ¹⁾*

TABEL II.

LAND	% van den totalen aanvoer	Noordzee	Oostzee	Iersche Zee	IJsland	Noorsche kust	Overige gronden	Totale aanvoer
Noorwegen	33	257,9			24,3	246,1	0,4	528,7
Engeland	19	249,6		36,4	6,1			292,1
Duitschland	17	251,8	12,1					263,9
IJsland	12				196,1			196,1
Nederland	7	117,6						117,6
Zweden	5	40,4	30,3		2,0		3,1	72,7
Frankrijk	4	48,9		12,7				64,7
Overige landen	3	19,3	29,0	0,1	5,9			54,3
	100	985,5	71,4	49,2	234,4	246,1	3,5	1.590,1

¹⁾ Gegevens ontleend aan het „Bulletin Statistique des Pêches Maritimes des Pays du Nord de l'Europe”.

bevolking, relatief een aanzienlijke achteruitgang is gekomen.

Op de oorzaken van dezen achteruitgang zullen wij thans nader ingaan.

Daartoe zal eerst moeten worden nagegaan, welke landen voorheen onze pekel- en steurharing importeerden. Hiervan geeft tabel IV een beknopt overzicht.

TABEL IV.

Nederlandsche uitvoer van pekel- en steurharing gemiddeld per jaar in miljoenen kg netto ¹⁾:

Gemiddeld per jaar	Totaal	Duitschl.	België	U.S.A.	Polen	Sovjet- Rusland	Roemenië	Overige landen
1912/14	61,3	45,2	5,1	7,5	—	—	—	3,5
1928/30	50,5	28,3	10,9	5,7	0,7	—	—	4,9
1936/38	50,8	6,9	15,2	4,6	8,1	8,0	1,9	6,1

¹⁾ Gegevens ontleend aan de „In-, uit- en doorvoerstatistiek”.

In deze tabel valt allereerst op, dat Duitschland, dat vóór 1914 onze voornaamste afnemer van pekel- en steurharing was, thans één van de geringste importeurs van onze haring was geworden. De oorzaak daarvan moet gezocht worden in de opkomst van de Duitse trawlharingvisserij, welke na den vorigen wereldoorlog heeft geleid tot een overvloedigen aanvoer van goedkope verse trawlharing, terwijl daarenboven in het bijzonder na 1930 gebrek aan deviezen en streven naar zelfvoorziening den aanvoer van onze haring nog verder beperkten.

De groote betekenis, welke de Duitse trawlharingvisserij heeft gekregen, blijkt wel hieruit, dat in 1938 in de Duitse visscherijhavens 211,6 miljoen kg haring werd aangevoerd, waarvan niet minder dan 75% uit trawlharing bestond.

Daarentegen werd in de Nederlandsche visscherijhavens in datzelfde jaar 90,2 miljoen kg haring aangevoerd, waarvan slechts 10% uit trawlharing bestond.

Voor het verlies der Duitse markt hebben de Nederlandsche exporteurs ten deele compensatie gezocht en gevonden op de Belgische markt, welke echter een klein afzetgebied vormt.

Voorts heeft men afzet gevonden in Polen en de Zuid-europeesche landen, terwijl incidenteel Rusland, voorheen één der belangrijkste koopers van Engelsche haring, als koper optrad.

De uitvoer naar de U.S.A. is niet alleen niet toegenomen, maar zelfs aanzienlijk achteruitgegaan. De oorzaak hiervan, welke blijvend is te achten, was de beperking van de immigratie. Het waren in het bijzonder de Oost-europeesche emigranten, die de pekel- en steurharing consumeerden.

Zoodra echter de koopkracht dier emigranten voldoende was gestegen, gingen zij over tot het verbruik van verse visch en vleesch.

De positie van Nederland op de wereldmarkt voor pekel- en steurharing.

De voornaamste concurrenten op de internationale markt voor pekel- en steurharing zijn Groot-Brittannië

en Noorwegen. Tabel V geeft hiervan een beknopt overzicht.

TABEL V.

Uitvoer van pekel- en steurharing in miljoenen kg netto:

	Nederland ¹⁾	Groot-Brittannië ²⁾	Noorwegen ³⁾
1928	50,2	197,8	58,9
1929	51,6	214,3	68,8
1930	49,8	182,6	80,4
1936	45,0	98,4	38,6
1937	57,4	84,9	34,9
1938	49,9	97,6	24,7

Gegevens ontleend aan:

¹⁾ „In-, uit- en doorvoerstatistiek”.

²⁾ „Annual Statement of trade of the United Kingdom”.

³⁾ „Norges Offisielle Statistikk”.

Hieruit blijkt, dat Engeland de voornaamste concurrent is van de Nederlandsche exporteurs. Vóór 1940 voerden de Nederlandsche en de Engelsche exporteurs een felle strijd, temeer omdat zowel Nederland als Engeland grotendeels op export waren aangewezen. Het wegblijven van Rusland uit de markt en de verminderde betekenis van Duitschland als afzetgebied hebben dan ook tot aanzienlijke afzetmoeilijkheden geleid, hetgeen zeer duidelijk tot uiting is gekomen in de ongunstige resultaten van de haringdrijfnetvisserij.

In verband daarmee is na 1931, aanvankelijk vrijwillig, doch reeds spoedig van overheidswege, de uitoefening van de haringdrijfnetvisserij beperkt, teneinde overproductie te voorkomen.

Het aantal uit te varen loggers werd beperkt en geregeld, alsmede de duur van de periode, waarin pekel- en steurharing mocht worden aangevoerd en de lengte van de vleet, waarmede mocht worden gevischt. De loggers konden de visserij dus slechts zeer beperkt uitoefenen, omdat deze tak van bedrijf in een noodtoestand verkeerde, temeer daar omstreeks 1928 de zeilloggers tot motorloggers waren verbouwd, hetgeen de vangcapaciteit zeer aanzienlijk had vergroot.

Doordat dit belangrijke exportbedrijf duizenden visschers, walpersoneel, vischhandelaren, enz., een goede werkgelegenheid kan verschaffen en tevens een onmisbare bron voor het verkrijgen van deviezen is, doet zich de vraag voor, welke middelen kunnen worden aangewend, teneinde den uitvoer van pekel- en steurharing te bevorderen.

Wij zullen daartoe twee der belangrijkste middelen ter bevordering van den uitvoer nader onderzoeken en wel het eventueel verleenen van een exportpremie en een betere organisatie van der export.

Exportpremies kunnen den haringexport niet bevorderen.

Teneinde den invloed van een eventueel te verleenen exportpremie op den uitvoer van pekel- en steurharing te onderzoeken, zullen wij aanknoopen bij een studie van Drs. J. J. J. Dalmulder „Rapport inzake het Noordzee-haringvisserijbedrijf”, verschenen in 1936.

Door middel van correlatieberekeningen verkreeg Dalmulder de volgende regressievergelijking:

$$Z(t) = -0,01 p(t) + 0,02 p(t) + 0,81 p(t) + 0,10 L(t)$$

z.H z.E z.N

waarin over de jaren 1922—1934:

$Z(t)$ = het verloop van den Nederlandschen export van pekelen steurharing;

$p(t)$ = het prijsverloop der door Nederland geëxporteerde z.H pekelen steurharing;

$p(t)$ = het prijsverloop der door Engeland geëxporteerde z.E pekelen steurharing;

$p(t)$ = het prijsverloop der door Noorwegen geëxporteerde z.N pekelen steurharing;

$L(t)$ = het verloop van de koopkracht der consumenten.

Dezé grootheden zijn gemeten in procentueele afwijking van hun normale ontwikkeling, zoodat de regressiecoëfficiënt tevens de mate van elasticiteit weergeeft.

Uit deze regressievergelijking, waarvan de correlatiecoëfficiënt 0,88 bedraagt, zijn de volgende voor ons doel belangrijke conclusies te trekken:

1. Een stijging van 1% van den Nederlandschen exportprijs van pekelen steurharing leidt tot een daling van 0,01% van den export van pekelen steurharing. Hieruit blijkt, dat de vraag naar pekelen steurharing zeer inelastisch is; dat wil zeggen, dat niet te groote veranderingen in den prijs bijna geen invloed hebben op den verkoop. Dit is ook begrijpelijk, want haring is een echt volksvoedsel.

2. Een stijging van 1% van den Engelschen exportprijs van pekelen steurharing leidt tot een stijging van slechts 0,02% van den Nederlandschen export van pekelen steurharing.

Niet te groote veranderingen van den Engelschen exportprijs hebben voor onze haringexporteurs dus vrijwel geen betekenis.

3. Een stijging van 1% van den Noorschen exportprijs van pekelen steurharing leidt tot een stijging van 0,81% van den Nederlandschen export van pekelen steurharing. Deze gevoeligheid van den Nederlandschen export voor prijsveranderingen van de Noorsche haring doet op het eerste gezicht eenigszins vreemd aan, doch is vlot te verklaren. Immers, de Noorsche haring is geen gelijkwaardige concurrent, want zij staat in kwaliteit achter bij de Hollandsche en Engelsche haring. De geringe koopkracht na den eersten wereldoorlog leidde er echter toe, dat de consument allereerst op den prijs lette en met een mindere kwaliteit tevreden was. Steeg de Noorsche haring in prijs, dan ging men weer direct over op de betere Hollandsche en Engelsche haring.

4. Een stijging van 1% van de koopkracht van de verbruikers leidt tot een stijging van 0,1% van den Nederlandschen export van pekelen steurharing. Ook hieruit blijkt, dat haring een echt volksvoedsel is, dat op veranderingen in prijs en inkomens slechts zwak reageert.

Uit het bovenstaande volgt, dat een exportpremie ter bevordering van den uitvoer van pekelen steurharing slechts zeer weinig resultaat kan opleveren. Een exportpremie beteekent een daling van den exportprijs, waartegenover een zeer geringe toeneming van den export van haring is te verwachten, terwijl geringe verlaging van den Engelschen en Noorschen prijs de gevolgen van de Nederlandsche exportpremie weer te niet doet.

Het is dus onjuist en zelfs nadeelig den haringexport met uitvoerprijs uit de belastingpenningen te willen bevorderen, aangezien hiervan geen verbetering kan worden verwacht.

Een haringexportkartel zal den haringuitvoer aanzienlijk kunnen verbeteren.

Indien een exportpremie dus niet tot behoud en vergroting van den export kan leiden, dan rijst de vraag, in hoeverre een betere exploitatie van de bestaande markten en ontsluiting van nieuwe afzetgebieden mogelijk is.

Hierbij trekt dan al dadelijk de organisatie, of beter,

het gebrek aan organisatie, van den Nederlandschen haringexport onze aandacht.

Vóór 1940 geschiedde de Nederlandsche export van pekelen steurharing ten deele door haringdrijfnetreeders, die tevens exporteur van haring waren en ten deele door zelfstandige haringexporteurs.

Het ongeorganiseerd karakter van den haringexport had met name vóór 1914 geen bezwaren, doordat er als het ware een expandeerende markt was. Bovendien liet de Overheid de regeling van het economisch leven over aan het „spel der vrije maatschappelijke krachten”, waardoor de zelfstandige exporteurs zich de toeneming der bevolking en de toegenomen koopkracht voldoende ten nutte konden maken.

Na den eersten wereldoorlog is hieraan geleidelijk een einde gekomen, doordat de Overheid steeds meer invloed op de regeling van het economisch leven kreeg. Voorts gingen tal van machtsfactoren als invoerrechten, deviezencontrole, streven naar zelfvoorziening, enz., evenzoo vele belemmeringen aan den ongeorganiseerden haringexport in den weg leggen.

De onderlinge felle concurrentie van de Nederlandsche haringexporteurs leidde er daardoor toe, dat zelfs de meest nabijgelegen bestaande afzetgebieden onrendabel werden, terwijl uit bovenstaande uiteenzettingen voldoende blijkt, dat prijsonderbieding op den totalen export vrijwel geen invloed heeft. Bovendien was de import in vele gevallen min of meer een overheidszaak geworden, waartegenover de afzonderlijke exporteur zwak kwam te staan. De onderlinge concurrentie is dan ook na den vorigen wereldoorlog destructief gaan werken ten aanzien van de bestaande afzetgebieden, terwijl de financiële draagkracht ontbrak om nieuwe afzetgebieden te ontsluiten.

Dit alles leidt tot de conclusie, dat, wil men de oude afzetgebieden terugwinnen en nieuwe ontsluiten, dit alleen mogelijk is door een georganiseerden export.

Zulks zal kunnen geschieden door aaneensluiting der reeders in een exportkartel, hetgeen te gereeder mogelijk is, daar vele reeders zelfstandig exporteur waren. Een dergelijk kartel zal in de internationale concurrentie steviger komen te staan, terwijl bovendien prijsafspraken en marktverdeling mogelijk worden.

Doch ook tegenover de eigen Overheid en vreemde mogendheden heeft het optreden als hecht georganiseerde collectiviteit groote voordelen. Bovendien maakt de inelastischeit van de buitenlandse vraag naar haring het noodzakelijk te streven naar het bereiken van de optimale opbrengst, dus te komen tot minimumprijsregelingen, rekeninghoudend met de internationale concurrentie. Zulks is weer alleen mogelijk door aaneensluiting der reeders in een exportkartel.

Voorts zal tot de taak van een dergelijk exportkartel de bestudeering van de bovenbedoelde machtsfactoren behooren, alsmede het marktonderzoek, teneinde nieuwe afzetgebieden te kunnen ontsluiten, waarvoor Midden-, Oost- en Zuidoosteuropa nog voldoende mogelijkheden bieden.

De afzonderlijke zelfstandige exporteur kan dergelijke onderzoeken niet betalen, waardoor, zoolang de haringexport ongeorganiseerd geschiedt, de uitvoer ver bij de mogelijkheden moet ten achter blijven. Bovendien zal de moderne haringdrijfnetrederij aan den reeder zwaardere eischen gaan stellen, zoodat specialisatie noodzakelijk zal zijn en de reeder een georganiseerden export als zijn belang moet gaan beschouwen.

Wij hebben in dit artikel een algemeen exportprobleem geïllustreerd aan den uitvoer van pekelen steurharing.

Immers, het zal den lezer duidelijk zijn, dat de export, als bron voor het verkrijgen van deviezen, niet alleen één der belangrijkste, maar tevens één der moeilijkste problemen in den te verwachten strijd om de wereld-

markt zal zijn. De rol van de Overheid en de daarmee gepaard gaande toenemende beteekenis der machtsfactoren zullen van overheerschende beteekenis worden. Wil men zijn plaats in den export heroveren, dan is organisatie in kartels of syndicaten noodzakelijk. Alleen op deze wijze zal men bestaande marktén kunnen behouden en nieuwe ontsluiten.

A. G. U. HILDEBRANDT.

AFSCHRIJVINGSPROBLEMEN IN DEN TEGENWOORDIGEN TIJD.

De afschrijving van duurzame productiemiddelen vormt een vraagstuk, dat men moet zien als een kostenprobleem enerzijds en als een financieringsprobleem anderzijds. Daarnaast vormt het een waardeeringsprobleem voor de balansopstelling, doch dit laatste punt laat ik hier verder buiten beschouwing.

Afschrijving als kostenprobleem.

Wat het kostenprobleem betreft, gaat het er om, te bepalen de kosten, die het gebruik van de duurzame productiemiddelen medebrengen voor het produceeren van bepaalde goederen. Hierbij doet zich, ten aanzien van de duurzame productiemiddelen, deze moeilijkheid voor, dat deze weliswaar in het productieproces opgaan, zooals grondstoffen, doch dat dit proces zich over een aanzienlijk langere tijdsperiode uitstrekt en dus minder gemakkelijk waarneembaar is. Een duurzaam productiemiddel vormt een voorraad van nuttigheden met de eigenaardigheid, dat de gelijktijdige capaciteit van het productiemiddel (d.i. de prestatie, die het productiemiddel in een gegeven tijdsperiode kan leveren) beperkt is en ook verloren gaat bij niet volledige benutting, terwijl de volgtijdige capaciteit (d.i. de prestatie, die het productiemiddel in zijn geheelen levensduur oplevert) niet willekeurig naar voren kan worden verschoven. Behalve van het gebruik, is de waardedaling voor een belangrijk deel afhankelijk van het tijdsverloop. Hieruit volgt, dat er geen rechtvenredig verband bestaat tusschen de hoeveelheid voortgebracht product en het offer, dat het gebruik van de duurzame productiemiddelen medebrengt, en dit brengt ons tot de moeilijk op te lossen vraag, hoe de kosten van het gebruik van duurzame productiemiddelen, die, dus zoowel door tijdsverloop als door gebruik ontstaan, aan de productie moeten worden toegerekend. Hierbij dient er op gewezen te worden, dat de waardedalingen door tijdsverloop en die, door gebruik ontstaan, onder den invloed van technische en economische factoren, niet noodzakelijk gelijkmatig verlopen. Zoo zal bij goederen met een zeker luxe karakter de waardedaling, door economische factoren, in den eersten tijd het grootst zijn (passagiersschepen, personenauto's, amusementsbedrijven), terwijl technische factoren de neiging hebben, door stijging der onderhoudskosten, de rentabiliteit te doen afnemen (machines, etc.). Verdere moeilijkheden bij de bepaling van de afschrijvingen ontstaan nog uit het feit, dat de bedrijfsduur der activa moeilijk nauwkeurig te bepalen is, omdat naast de technische slijtage de economische slijtage van beteekenis is, welke laatste speciaal van een aantal zeer onzekere factoren afhankelijk is. Ook het waarde vraagstuk speelt een rol: immers, bij de bepaling van de noodzakelijke afschrijving gaat het om het bepalen van de kosten van de verbruikte prestatie of, om verwarving met de *historische* kosten te vermijden, de *bedrijfs-waarde* der verbruikte prestatie en hierbij moet men dus rekening houden met waardewijzigingen der duurzame productiemiddelen.

Hiermede vinden wij aansluiting aan de tweede zijde van het afschrijvingsprobleem: de financiering; immers, deze eischt, dat het geldbedrag, dat door de omzetting van de duurzame productiemiddelen in de onderneming

is teruggehouden, voldoende is om te zijner tijd tot weder-aanschaffing van de verbruikte activa te komen en ook uit dien hoofde dient dus rekening te worden gehouden met de gestegen of gedaalde vervangingswaarde der duurzame productiemiddelen, terwijl tevens de rentevoet een factor is bij het bepalen van het afschrijvingsstelsel; de teruggehouden afschrijvingsbedragen immers kunnen rentegevend worden belegd.

Het is niet mijn bedoeling na te gaan, op welke wijze men getracht heeft door ingenieuze wiskundige stelsels de verschillende factoren, die van beteekenis zijn voor het bepalen der afschrijvingen, tot een sluitend geheel te vereenigen: door het feit, dat vele factoren afhankelijk zijn van subjectieve toekomstverwachtingen, suggereeren de verschillende theoretische afschrijvingsystemen een grootere nauwkeurigheid dan zij verdienen¹⁾. Het is dan ook niet te verwonderen, dat men in de practijk slechts zeer sporadisch een „wetenschappelijk” afschrijvingsstelsel ziet toegepast en dat men meestal volstaat met afschrijving volgens een vast percentage van de aanschaffingswaarde, waarbij men uit veiligheidsoverwegingen den levensduur van het productiemiddel zoo kort mogelijk neemt en de restwaarde verwaarloost, of geheel systeemloos afschrijft, naar gelang de financiële resultaten van de onderneming het toelaten, waarbij men eveneens den wensch heeft het actief zoo spoedig mogelijk uit de balans der onderneming te dóen verdwijnen. Speciaal deze laatste manier van handelen ontmoet ernstige critiek van wetenschappelijke zijde en toch heeft de practijk hier intuïtief gevoeld, dat de wetenschap, die, onafhankelijk van de bedrijfsresultaten, star het eenmaal vastgelegde afschrijvingsstelsel toepaste, het dynamisch element in het leven van de onderneming miskende.

De noodzaak, om jaarlijks de winst of het verlies te bepalen, knipt het leven van een onderneming in een aantal stukjes, die los van elkaar worden gezien. Het nut van bepaalde duurzame productiemiddelen voor een onderneming kan men echter slechts bepalen, als men den geheelen levensloop van het actief overziet en de ervaring leert, dat de waarde van dit nut belangrijke schommelingen kan vertoonen onder invloed van het conjunctuurverschijnsel. Indien bijv. een trampreederij een schip aankoopt, dan weet deze, dat, gedurende den tijd, dat het schip eigendom der onderneming zal zijn, er jaren zullen komen, dat de exploitatie van het schip door lage vrachtprijzen verliesgevend zal zijn waarbij dus van werkelijk opzijleggen van bedragen voor afschrijving niets zal overschieten, doch dat daartegenover jaren zullen staan van groote winsten, waarin belangrijke bedragen ex-afschrijvingen kunnen worden gereserveerd.

De theoretisch interessante vraag doet zich nu voor, of men, indien men de afschrijving ziet als offer voor het gebruik van het duurzaam productiemiddel, de wisselende afschrijvingen kan verdedigen. De beantwoording van deze vraag is van groot belang voor de kostprijsbepaling. Dat men, uit overwegingen van prijspolitiek, in tijden van lage vrachten het incalculeren van afschrijvingen in de vraagprijzen geheel of gedeeltelijk laat vallen, spreekt vanzelf. Immers, de waardevermindering van het schip gaat voor een belangrijk deel onveranderd door, ook indien, dit niet vaart, zoodat men reeds genoegen zal nemen met een tarief, dat een klein gedeelte voor afschrijving overlaat, terwijl anderzijds aan het opleggen van schepen hooge kosten zijn verbonden.

Uitgaande van de leer van de vervangingswaarde, heeft Dr. A. Mey in zijn boek „Conjunctuurpolitiek en budgetteering²⁾” hoofdstuk III, § 3 betoogd, dat, indien men rekening wil houden met de structureele en conjunctureele waardeveranderingen, de traditioneele afschrijvings-

¹⁾ Zie in dit verband het artikel van R. A. Dijker in „De Naamlooze Vennootschap” 21ste jaargang, blz. 265 e.v.

²⁾ Dr. A. Mey: „Conjunctuurpolitiek en budgetteering”, Bedrijfs-economische Monographiën V; H. E. Stenfert Kroese's Uitg. Mij. N.V., Leiden 1943.

systemen, zooals het annuïteitenstelsel, of afschrijving volgens een vast percentage van de aanschaffingswaarde of van de boekwaarde, niet voldoen. Bij de waardeering van duurzame productiemiddelen volgens de vervangingswaarde, moet men uitgaan van de toekomstige vervangingswaarde der werkeenheden, waaronder wij verstaan: „De nuttige prestaties, die in één productiegang worden geleverd”. Indien deze op bepaalde momenten hooger ligt dan de toekomstige opbrengstwaarde, is de continuïteit verbroken en moet men van deze laatste waarde uitgaan. De toekomstige opbrengstwaarde der werkeenheden wordt dan bepaald door het verschil tusschen de waarschijnlijke opbrengst van het product, tot welke bewerking de werkeenheden dienen, en de vervangingswaarde van de ter productie benodigde materialen, grondstoffen, arbeidskracht, enz. Deze waarde kan onder bepaalde omstandigheden, als de opbrengst minder is dan de variabele kosten, zooals in het geval van de trampreederij, tot nul dalen; op zulke momenten behoeft dus niet te worden afgeschreven. Als praktische oplossing van het afschrijvingsprobleem raadt Dr. Mey aan, dat men een prognose maakt van het waarschijnlijke waardeverloop, op grond van structureele en conjuncturele waardeveranderingen van het duurzame productiemiddel, aan de hand van daartoe geschikte gegevens en hiervan een cijferreeks opstelt. Het totaal der afschrijvingen wordt nu in die cijferreeks tot uitdrukking gebracht. Dr. Mey voegt hieraan toe, dat voor productiemiddelen met langen gebruiksduur — bijv. van twintig en dertig jaar — de aanpassing van de waarde der werkeenheden aan het conjunctuurverloop met de toepassing van een formule nog niet is opgelost, aangezien men hier te doen heeft met meer conjunctuurgolven, waarvan een betrouwbare schatting, die tot uitdrukking moet komen in een wiskundige formule, niet mogelijk is.

Indien men afziet van de moeilijkheid van Dr. Mey om deze afschrijvingen in een wiskundige formule uit te drukken, moet men erkennen, dat hier op theoretische grondslagen wordt betoogd, dat, gedurende den looptijd van een productiemiddel, de waarde hiervan voor de onderneming — en dus de hierop gebaseerde afschrijving — sterk kan wisselen op grond van conjuncturele schommelingen en dat in het „intuïtieve” praktijkstelsel om de afschrijving te bepalen aan de hand van de bedrijfsuitkomsten, die eveneens grootendeels door de conjunctuur worden beïnvloed, een zekere praktische gelijkenis kan worden gezien met het wetenschappelijk beredeneerde stelsel van afschrijving volgens de vervangingswaarde.

Ik ben in de voorafgaande beschouwing eenigszins uitvoerig geweest, omdat hierbij een kwestie wordt aangevoerd, die van groot belang is voor de door den fiscus toegestane afschrijvingen.

Het geheele afschrijvingsvraagstuk, dat vroeger den individueelen ondernemer, voorzoover hij zijn bedrijf in den vorm eener naamlooze vennootschap uitoefende, fiscaal niet bijzonder interesseerde en alleen den theoreticus bezighield, is in de laatste jaren van groot praktisch belang geworden. Dit is een gevolg van de bindende voorschriften omtrent de afschrijvingen, voorzoover die toelaatbaar zijn voor den fiscus en voor de prijsvorming. Deze voorschriften grijpen diep in in het leven der ondernemingen en de vraag doet zich voor, in hoeverre zij, bedrijfseconomisch gezien, aanvaardbaar zijn. Alvorens op een aantal belangrijke complicaties, die zich speciaal in dezen oorlogstijd voordoen, in te gaan, wil ik eerst in het kort de belangrijkste voorschriften weergeven.

Fiscale voorschriften omtrent afschrijving.

De Vennootschapsbelasting verwijst in art. 6, 2e lid voor de berekening van de winst van een jaar naar artt. 8 t.e.m. 12 en 22 van het Besluit op de Inkomstenbelasting 1941. Voor ons onderwerp is hierbij van belang art. 10 I.B.;

dat bepaalt, dat in de vermogensopstelling de activa en passiva gewaardeerd moeten worden volgens goed koopmansgebruik.

Het tweede lid van art. 10 zegt:

„De activa worden tenminste op de werkelijke aanschaffings- of voortbrengingskosten gewaardeerd. Bij de waardeering van zaken, welke voor de uitoefening van het bedrijf of beroep worden gebruikt, wordt echter rekening gehouden met de volgens art. 11 te verrichten afschrijvingen. Waardeering op een lager bedrag dan uit de beide vorige zinnen voortvloeit, is slechts geoorloofd, voorzoover en zoolang de bedrijfswaarde van het voorwerp der waardeering aantoonbaar lager is.”

Bedrijfswaarde is de waarde bij overname der activa om het bedrijf voort te zetten. Waardeering volgens vervangingswaarde met het vormen van reserves voor prijsverschillen is niet toelaatbaar. Men mag de bedrijfswaarde nemen, indien deze lager is dan de waarde na afschrijving op de aanschaffingswaarde: stijgt de bedrijfswaarde, dan moet weer worden uitgegaan van aanschaffingswaarde minus verrichte afschrijvingen.

Moet men afschrijven of is het alleen een recht van den belastingplichtige?

Aangenomen wordt, dat in het algemeen goed koopmansgebruik meebrengt, dat men *moet* afschrijven, met uitzondering van bedrijfsmiddelen, waarbij afschrijving in de praktijk op moeilijkheden stuit (koeien van den melkveehouder) of waar de goederen tevens het karakter van handelsvoorraad hebben.

Art. 11 I.B. behandelt de afschrijving nu verder en luidt als volgt:

„1). Bij gebouwen en andere zaken, welke voor de uitoefening van het bedrijf of beroep worden gebruikt en welker gebruik langer dan een jaar pleegt te duren, kan telkenjare een zoodanig gedeelte van de werkelijke aanschaffings- of voortbrengingskosten als afschrijving in aftrek worden gebracht als overeenkomt met het aandeel van het jaar in de waardevermindering tusschen het begin van het jaar en het einde van den gebruiksduur.

2). De werkelijke aanschaffings- of voortbrengingskosten van voorwerpen van geringe waarde, welker aanschaffing of voortbrenging gewoonlijk tot de loopende bedrijfs- of beroepsuitgaven wordt gerekend, worden in het jaar van aanschaffing of voortbrenging ineens afgeschreven.”

Het tweede lid spreekt voor zichzelf en geeft geen moeilijkheden.

Bij het eerste lid heeft men zich kennelijk op het kostenbeginsel gesteld: ieder jaar dient mee te dragen in de kosten; uitstel van afschrijving over een jaar en later inhalen is dan ook niet toelaatbaar; evenmin mag men de afschrijving afhankelijk stellen van de bedrijfsresultaten. Prijsstijging van het bedrijfsmiddel is niet van invloed op de afschrijving. De tekst van art. 11 is daarom niet gelukkig, waar men spreekt van *waardevermindering*; ook als er waardevermeerdering is, wanneer bijv. de vervangingswaarde gestegen is, moet men afschrijven, nl. den kostprijs van de verbruikte werkeenheden.

Het tempo van afschrijving wordt bepaald door het verschil tusschen aanschaffingswaarde en restwaarde en het vermoedelijk aantal gebruiks jaren; verdeling van dit bedrag over de jaren is vrij, mits slechts een bepaald en *gelijkblijvend systeem* wordt toegepast. Afschrijving, volgens percentage van aanschaffingswaarde of boekwaarde, of afschrijving naar intensiteit van gebruik is toelaatbaar. Ondergaat de schatting van den verwachten levensduur een wijziging, dan mag men het afschrijvingspercentage herzien. Daalt de bedrijfswaarde van het actief onder de boekwaarde, dan mag men, volgens art. 10, lid 2, het verschil extra afschrijven. Naast den technischen levensduur mag men ook met den economischen rekening houden. Dit laatste punt is op het oogenblik speciaal van belang bij die duurzame productiemiddelen, die dienen voor de vervaardiging van vervangingsartikelen of voor productie-

wijzen, die waarschijnlijk slechts gedurende den oorlogstijd toepassing zullen vinden. In zulke gevallen gaat de fiscus er mede accoord, dat deze productiemiddelen in een zeer versneld tempo worden afgeschreven, resp. bij aanschaffing ineens worden afgeschreven.

Het is natuurlijk mogelijk, dat afschrijvingssystemen, die bedrijfseconomisch verantwoord zijn, fiscaal niet zijn toegelaten, omdat zij in strijd zijn met het karakter van de belastingwetten, doch in het algemeen kan men zeggen, dat de Inkomstenbelasting voldoende speelruimte laat, om de meest gebruikelijke afschrijvingssystemen toe te passen, waarbij dan echter uitgezonderd zijn alle systemen, gebaseerd op de wisselende vervangingswaarde.

Prof. Mr. H. J. Hellema, die in „W.P.N.R.” 3837—3839 uitvoerig de afschrijving volgens het Besluit op de Inkomstenbelasting 1941 behandeld heeft, meent, dat bij prijsdaling van de productiemiddelen een extra afschrijving mag worden toegepast, niet alleen in den vorm, dat in de toekomst versterkt wordt afgeschreven, doch ook, dat hetgeen vroeger te weinig is afgeschreven in één keer wordt ingehaald: ditzelfde systeem kan naar zijn meening toegepast worden, indien men zich vergist heeft in het tempo van afschrijving.

Prinsen, in het „Weekblad der belastingen” 3615, acht het volgens art. 11 toelaatbaar, dat het conjunctuurverloop wijzigingen brengt in het systeem van afschrijving, doch deze meening is niet officieel bevestigd.

In het algemeen zal men er van moeten uitgaan, dat afschrijving volgens een vast jaarlijks toegepast systeem moet plaatsvinden.

Dit komt nu in strijd met het hiervoor beschreven praktijkstelsel, waarbij men alleen afschrijft, indien de financiële resultaten dit toelaten. Dit systeem, dat speciaal van belang is voor bedrijven, die sterke conjunctuurschommelingen vertoonen, is dus fiscaal niet toelaatbaar: men zou nu hieraan tegemoet kunnen komen door ook in verliesgevende jaren de regelmatige afschrijvingen toe te passen en zoo het verlies te vergrooten, in de hoop, dit verlies met de te zijner tijd eventueel te ontstane overschotten te compenseeren, ware het niet, dat de vennootschapsbelasting den compensatietermijn van verliezen heeft beperkt tot twee jaar (art. 6 van het Besluit), terwijl, indien er een positieve herleide overgangsreserve aanwezig is, verliezen direct in mindering hiervan komen en dus niet met toekomstige winsten mogen worden verrekend. Deze zeer beperkte compensatiemogelijkheid van verliezen vormt een ernstig bezwaar van het bedrijfsleven tegen de vennootschapsbelasting.

Is wijziging van het afschrijvingssysteem toelaatbaar?

Een vraag, die zich op het oogenblik veel voordoet, is of de buitengewone omstandigheden een wijziging van het eenmaal gekozen afschrijvingssysteem toelaatbaar maken. Het komt voor, dat installaties bijzonder intensief worden gebruikt, doordat bijv. met meer ploegen per dag wordt gewerkt, terwijl anderzijds onvoldoende onderhoud een meer dan normale slijtage kan doen ontstaan. Voorzover mij bekend, zijn omtrent het eerste punt geen fiscale uitspraken gepubliceerd: het lijkt mij echter waarschijnlijk, gezien de hiervoor weergegeven principes van het Besluit op de Inkomstenbelasting, dat de fiscus in zulke gevallen een versnelde afschrijving zal aanvaarden. Het tweede punt, dat, door de onmogelijkheid om duurzame productiemiddelen behoorlijk te onderhouden, bijzonder urgent is, heeft, wat betreft het onroerend goed, het onderwerp uitgemaakt van een brief van den Wnd. Secretaris-Generaal van Financiën aan den Nederlandschen Bond van Huis- en Grondeigenaren van 19 April 1944. Hierin wordt nog eens uitdrukkelijk het fiscale standpunt onderstreept, dat geen belastingvrije reserves voor uitgestelde onderhoudswerken toelaatbaar zijn. Dit is een consequente toepassing van het in het Besluit op de Vennootschapsbelasting, conform art. 10 van het Besluit op de Inkomsten-

belasting, neergelegde beginsel, dat als aftrekbare passiva slechts in aanmerking komen verplichtingen, welke tegenover bepaalde natuurlijke of rechtspersonen bestaan, of welke plegen te ontstaan uit reeds bestaande rechtsverhoudingen. Reserves tot gelijkmatige verdeling van kosten en lasten, waartoe een onderhoudsreserve is te rekenen, zijn niet aftrekbaar. Daartegenover wordt in bovengenoemden brief op de mogelijkheid gewezen extra afschrijvingen toe te passen op activa, welke vermoedelijke economische levensduur of welke residuwaarde door onvoldoende onderhoud dermate is gedaald, dat de totale tot dusver toegepaste afschrijvingen niet langer als voldoende mogen worden beschouwd. In de jaren, waarin later het tekort aan onderhoud wordt ingehaald, zal dan echter spoediger dan anders worden aangenomen, dat een deel der genoemde kosten geen kosten van onderhoud, doch kosten van verbetering zijn. Door deze uitspraak is eenigszins tegemoet gekomen aan het sterk gevoelde bezwaar, dat, door de onmogelijkheid om de productiemiddelen behoorlijk te onderhouden, schijnwinsten zouden ontstaan, die belast zouden worden. Men mag aannemen, dat de fiscus bereid zal worden gevonden deze wijze van handelen niet te beperken tot onroerend goed, doch haar naar analogie uit te breiden tot andere productiemiddelen dan huizen. Voor de niet-bedrijfsmatige huizenbezitters is deze mogelijkheid tot extra afschrijving door den Wnd. Secretaris-Generaal uitgesloten.

Belangrijk is voorts het standpunt van den fiscus ten opzichte van de vervangingswaarde, als basis voor de berekening der afschrijvingen: men mag slechts uitgaan van den historischen kostprijs of de boekwaarde voor de bepaling der afschrijving: met de vervangingswaarde of verkoopwaarde mag niet worden gerekend. Een zekere uitzondering hierop vormt het hiervoor besproken geval, dat de bedrijfswaarde komt te liggen onder de boekwaarde, in welk geval extra afschrijving toelaatbaar is. Het feit, dat men niet meer mag afschrijven, indien de vervangingswaarde gestegen is — hetgeen in de tegenwoordige omstandigheden bij de meeste duurzame productiemiddelen het geval is —, maakt, dat het bedrijf niet in staat gesteld wordt belastingvrij de noodige middelen terug te houden om te zijner tijd tot het opnieuw aanschaffen der verbruikte installaties over te gaan. Hieraan zijn buitengewoon belangrijke gevolgen voor het bedrijfsleven verbonden. Ik hoop hierop in het vervolg op dit artikel bij de bespreking van de afschrijving als financieringsprobleem nader in te gaan. Slechts wil ik er op deze plaats op wijzen, dat, indien men de afschrijving als kostenelement ziet, theoretisch vrijwel algemeen de opvatting wordt gehuldigd, dat men zich voor de bepaling van de bedrijfswaarde der verbruikte prestatie in de meeste gevallen dient te baseren op de vervangingswaarde.

In het vervolg op dit artikel zal nader worden ingegaan op de voorschriften omtrent de afschrijving bij de prijsvorming en op de afschrijving als financieringsprobleem.

Mr. B. MORET.

INGEZONDEN STUKKEN

EEN INTERNATIONALE SCHEEPVAARTPOOL.

De heer A. C. Oidtmann schrijft ons uit Antwerpen: Onder bovenstaanden titel heeft de heer C. Vermey in het nummer van 5 April jl. mijn „International Shipping Pool” ter kennis willen brengen van de Nederlandsche handels- en maritieme kringen.

Eerst en vooral, wil ik den heer C. Vermey, zoowel als de Redactie van de „Economisch-Statistische Berichten”, hiervoor mijn oprechten dank betoonen.

Daar de heer Vermey, alhoewel hij het volledig met mij eens is over de noodzakelijkheid van internationale samenwerking inzake maritieme aangelegenheden — dit blijkt zoowel uit zijn artikel, als uit de briefwisseling, welke ik

reeds sedert geruimen tijd met hem gevoerd heb —, commentaar heeft uitgebracht over zekere punten van mijn plan, meen ik het gewenscht hier enkele bijkomende inlichtingen te verstrekken.

Een eerste opwerping schijnt te berusten op het zwaar van den heer Vermey, dat mijn plan zou leiden tot een „statisch reederijbedrijf”. Om ze uit den weg te ruimen kan ik volstaan met er aan te herinneren, dat mijn „International Shipping Pool” deel uitmaakt van de „Cointrep”, d.w.z. de „Conférence Internationale de Répartition et de Compensation”. Het zou ons te ver leiden, moest ik hier een volledige uiteenzetting doen van dit algemeen „Cointrep”-plan. Laat mij in enkele woorden verklaren, dat het doel van „Cointrep” is de verdeling van grondstoffen en wereldhandel te verwezenlijken volgens zekere rationeele bases, zooals bijv. de cijfers van vijf normale vóoroorlogse jaren. Deze cijfers dienen slechts als basis, om een noodzakelijk vertrekpunt te hebben, en zullen later, in gemeenschappelijk overleg tusschen betrokken belanghebbenden in verschillende landen of tusschen de desbetreffende Regeeringen, kunnen worden gewijzigd. Dit principe geldt ook voor de „International Shipping Pool” en zodoende wordt alle vrees voor arhythmische ontwikkeling van een wereldvloot niet alleen uit den weg geruimd, maar wordt wezenlijk de gedachte van den heer C. Vermey gehuldigd, dat het reederijbedrijf als schakel in het economisch leven optreedt.

De door den heer Vermey gedane opmerkingen waren steeds aanwezig bij het opbouwen van mijn schema; het beste bewijs, dat ik desbetreffend kan leveren, is wel, dat de vereischten van den wereldhandel en de beschikbare tonnenmaat in nauw verband gepaard gaan. Deze laatste gedachte is zelfs de basis van een rationeel maritiem bedrijf.

Wie het principe aanneemt van „overeenkomst” of welke vorm het ook weze van „verstandhouding”, kan niet eischen, dat een totale vrijheid gelaten worde aan het initiatief, zij het dan totaal privaats initiatief of initiatief, uitgaande van Regeeringen of openbare besturen.

Internationale samenwerking dringt zich op om acute vrachtcrisis te keer te gaan. Deze gedachte zal zeker ingang vinden in de Nederlandsche scheepvaartkringen, die reeds in zoovele omstandigheden het bewijs geleverd hebben van schrander en helder begrip inzake coöperatie. Voldoende documentatie is nu reeds ter beschikking om te bewijzen, dat deze crisis na den oorlog niet lang zou uitblijven, indien geen maatregelen getroffen zouden worden en dan nog tijdig, om de vrije concurrentie, die reeds de ondergang geweest is van menig streven, degelijk te beteugelen.

Voor wat betreft landen zooals Noorwegen, die een grooter aandeel in de wereldvloot hadden, dan zou gewettigd zijn door hun overzeeschen handel¹⁾, deze zullen een waarborg vinden in hun referentie tonnenmaat, d.w.z. de tonnenmaat, waarover zij beschikten op 3-9-1939. Dit laatste cijfer geeft hun een percentage, dat later nog kan worden aangepast, naar gelang de schommelingen van de wereldvloot. In geval van verhooging, krijgt ieder, in principe, a prorata zijn deel, in geval van vermindering der maritieme bedrijvigheid wordt een gedeelte der vloot, ook percentsgewijze, onttakeld, zooals voorzien in mijn plan, en dit ten koste der in de vaart zijnde schepen. Aan het succes van dergelijke maatregelen dient niet herinnerd te worden, het voorbeeld van het „Schierwaterplan” volstaat om alle commentaar uit te sluiten.

De heer Vermey neemt zekere punten aan, zooals vast-

¹⁾ Het zou belangwekkend zijn te vernemen, hoe het begrip overzeesche handel voor deze basisbepaling dient te worden opgevat, met name, of hierin moet worden begrepen de zgn. internationale overzeesche onzichtbare- en driehoekshandel, welke tak van dienstverlening, naar de practijk leert, veelal een stimulans is geweest voor de internationale vrachtafvaart van het betrokken handeldrijvende land, dat zodoende den eenen bewezen dienst aan den anderen koppelde (Red.).

stelling der vrachten op economisch peil, afschaffen der subsidies, sloopen der schepen na 20 jaar, enz. Zij vormen de werkelijke basis van mijn werk, dus nogmaals een volledig harmonisch akkoord, maar om deze gedachten te kunnen verwezenlijken moeten zekere andere punten prijs gegeven worden. Het doel der rationalisatie dient nochtans bereikt te worden, zoo niet, dan zullen wij weldra voor de meest acute crisis van de vrachtenmarkt staan. Als bewijs voor deze pessimistische toekomst volstaande volgende vaststellingen: de huidige tonnenmaat gaat reeds die van 1939 te boven, de Vereenigde Staten van Amerika beschikken over een groote vloot, terwijl andere landen niet ten achter zullen willen blijven. Besluit: bij gebrek aan overeenkomst komt spoedig chaos.

Trouwens, laat ons geen illusies maken; geen enkel plan zal tegelijkertijd de belangen van al de landen, welke nu zoo uiteenlopend geworden zijn, kunnen dienen; elke gedachte zal noodzakelijkerwijze moeten worden aangepast of worden getoetst na discussieering. In dien zin, meen ik echter, dat mijn plan een rol kan spelen en een niet geringe, als basis voor eerste discussie; des te meer, daar de gedachte van een referentiecijfer, gesteund op vóoroorlogse gegevens ingang schijnt te vinden in voorname scheepvaartkringen.

Om deze bewering te staven, geef ik hierna een uittreksel uit de „Scandinavian Shipping Gazette” van April jl., dat, als volgt, de gedachten overneemt van de Engelsche belanghebbenden, zooals ze verschenen in de „Motorship”: „... the distribution of the world tonnage at the end of the war should take place in proportion to the pre-war tonnage of all the allied nations. This would be just, as it would mean an acknowledgement of the principle that no allied nation should have any preference at the cost of others after the war with regard to trade just because of the results of war”.

Om verder alle vrees te doen verdwijnen, kan men volstaan met zich te herinneren, dat mijn plan een veiligheidsmarge vertoont door het feit, dat het noodzakelijkerwijze zal dienen aangepast te worden aan gebeurlijke vredesverdragen, welke hoogst waarschijnlijk in één der kampen tonnenmaat zullen vrij maken, resp. ter beschikking zullen stellen.

Als conclusie geloof ik, dat mijn plan voldoende waarborgen kan bieden voor een dergelijke toekomstige rationalisatie, op voorwaarde, dat het slechts wordt bezien, zooals ik het trouwens altijd bedoeld heb; als een eerste basis voor verdere discussie, als middel om grooter onheil te vermijden.

Teneinde de gedachten in zekere belangstellende kringen over mijn referentiefomule tot een juiste waardeering daarvan te brengen, meen ik, dat bovenstaand uittreksel voldoende overtuigend is.

Naschrift:

Mijn repliek kan kort zijn. De heer Oidtmann wijst erop, dat zijn „pool”-ontwerp deel uitmaakt van zijn „Cointrep-schema”, dat een verdeling beoogt van wereldgrondstoffen en wereldhandel. Niet meer en niet minder. De verwezenlijking van dit verstrekkend plan zal nog grooter moeilijkheden baren dan de totstandkoming van den internationalen scheepvaart-„pool”. Met de aanvaarding der grondgedachte van het „Cointrep-schema” staat en valt het welslagen van de „pool”, zooals de heer Oidtmann zich die gedacht heeft.

Tusschen totale vrijheid en een „ordering” in den geest van den ontwerper ligt een zéér groot terrein van mogelijke tusschenvormen.

Aan de tusschen het, in verhouding tot de talrijke en heterogene vrachtafvaatrederijen, betrekkelijk gering aantal homogene belanghebbenden bij de tankvaart vrijwillig tot stand gekomen „tankerpool” liggen veel minder vérgaande beginselen ten grondslag.

De opmerkingen, inzake de Noorsche handelsvloot,

gaan langs het door mij betoogde heen. Wat zou er van den aanzienlijken groei der Noorsche handelsvloot gedurende het tijdvak 1918—1940 terecht zijn gekomen, indien deze groei gebonden ware geweest aan een belemmerd ware geworden door „Cointrep” en Oidtmann-„pool”-bepkeringen?

En tenslotte: de heer Oidtmann stelt: „De basis mijner concepties is... een volledig harmonisch accoord”. Ik vrees, dat het auditorium, indien het tot een eerste uitvoering van het opus van den heer Oidtmann komt, veeleer door dissonanten dan door de harmonische toonzetting zal worden getroffen. En het zou noodlottig zijn voor het streven naar een toekomstig wereldscheepvaartconcert, indien men ontijdig met Keats tot de slotsom kwame: „Heard melodies are sweet, but those unheard are sweeter.”

C. VERMEY.

MAANDCIJFERS

GECOMBINEERDE MAANDSTAAT VAN DE VIER NEDERLANDSCHE GROOTE BANKEN EN VAN HET NEDERLANDSCHE BEDRIJF DER NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ.

(In millioenen guldens)	Nederl. Banken		Nederl. Banken en Ned. Handel-Mij.	
	30 April 1944	31 Mei 1944	31 April 1944	31 Mei 1944
Activa:				
Kas, kassiers en daggeldleeningen	384	379	436	434
Ned. schatkistpapier	1072	1092	1279	1300
	1456	1471	1715	1734
Ander overheidspapier	24	18	30	24
Wissels	2	1	8	8
Bankiers in binnen- en buitenland	66	65	88	87
Prolong. en voorsch. op effecten	27	25	39	36
	119	109	165	155
Debiteuren	126	130	160	165
Effecten en syndicaten	12	11	19	19
Deelnemingen (incl. voorschotten)	11	11	23	23
	149	152	202	207
Gebouwen	13	13	16	16
Diverse reken. (incl. overl. posten)	—	1	—	1
Belegde bestemmingsreserven	1	1	1	1
Effecten leendepôt	13	13	13	13
	1751	1760	2112	2127
Passiva:				
Crediteuren	1332	1337	1608	1618
Wissels	—	—	—	—
Deposito's op termijn	130	131	159	161
Kassiers en genom. daggeldleeningen	—	—	—	—
Diverse rekeningen	32	35	36	39
Bestemmingsreserven	1	1	1	1
Effecten leendepôt	13	13	13	13
	1508	1517	1817	1832
Aandeelenkapitaal	170	170	210	210
Reserve	73	73	85	85
	1751	1760	2112	2127

STATISTIEKEN

DUITSCHER RIJKSBANK.
(in mill. R.M.)

Data	Goud en deviezen	Renten bank-scheine	Andere wissels, chèques en schatkistpapier	Beleeningen
23 Mei 1944	77	610	40.256	15
15 „ 1944	77	602	10.256	24
29 April 1944	77	590	40.909	38
22 „ 1944	77	621	39.715	19
23 Aug. 1939	77	27	8.140	22

Data	Effecten	Andere Activa	Circulatie	Rekg.-Crt.	Andere Passiva
23 Mei '44	0,6	1.922	33.990	7.109	735
15 „ '44	0,6	1.834	84.327	6.985	704
29 April '44	0,6	1.900	34.569	7.179	724
22 „ '44	0,6	1.271	33.317	6.705	642
23 Aug. '39	982	6.380	8.709	1.195	64

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt, muntmateriaal en deviezen ¹⁾	Binnenl. wissels, open marktpapier, beleeningen, voorschotten a/h Rijk en diverse rekeningen ¹⁾	Totaal activa	Totaal opeischb. schulden
12 Juni '44	5.092.442	159.674	5.323.810	5.133.486
5 „ '44	5.027.549	162.932	5.262.184	5.193.227
30 Mei '44	5.042.932	147.626	5.262.745	5.028.021
22 „ '44	4.986.038	150.992	5.207.064	4.977.685
15 „ '44	4.938.925	147.970	5.158.165	4.925.178
8 „ '44	4.884.966	147.366	5.103.769	4.895.053
1 „ '44	4.852.144	148.908	5.072.895	4.883.246
6 Mei '40	1.173.319	248.256	1.474.306	1.424.016

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in R/C	Bankassig-natiën en diverse-rekeningen	Saldo Rijk R/C (D/C)	Schatkist-papier rechtstr. ondergebracht
12 Juni '44	4.286.853	846.607	121.381	C. 100.872	—
5 „ '44	4.211.293	863.919	118.014	C. 93.275	—
30 Mei '44	4.185.543	891.689	116.571	C. 103.881	—
22 „ '44	4.138.438	884.552	115.132	C. 104.944	—
15 „ '44	4.097.240	880.352	111.636	C. 106.563	—
8 „ '44	4.083.022	842.113	109.719	C. 109.399	—
1 „ '44	4.072.480	822.550	108.952	C. 127.754	—
6 Mei '40	1.158.613	255.174	10.230	C. 2.2962	—

¹⁾ Ingevolge de verordening 58/1943 (dd. 26 Juni) zijn de posten „Correspondenten in het buitenland” en „Buitenlandsche betaalmiddelen (excl. pasmunt)”, voorheen begrepen in de „Diverse rekeningen”, van 5 Juli af opgenomen onder de buitenlandse portefeuille, in onzen staat samengevat als „deviezen”.

STAND VAN 'S RIJKS KAS.

Vorderingen	23 Mei 1944	31 Mei 1944
	<i>in guldens</i>	<i>in guldens</i>
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederlandsche Bank	—	—
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	302.737,44	428.096,41
Kasvord. wegens credietverstrekking a. h. buitenland	16.012.028,—	16.012.028,—
Daggeldleeningen tegen onderpand	—	—
Saldo der postrek. van Rijks-comptabelen	190.634.802,62	182.402.843,69
Voorschotten op ultimo April 1944 aan de gem. verstrekt op aan haar uit te keeren hoofdsom der pers. bel., aand. in de hoofdsom der grondbel. en der gem. fondsb. alsmede opc. op die belastingen en op de vermogensbelasting	—	—
Voorschotten aan Ned.-Indië ¹⁾	353.037.557,58	353.047.876,07
Idem voor Suriname ¹⁾	9.041.033,88	9.041.033,88
Idem voor Curaçao ¹⁾	129.021,60	143.703,11
Vordering op het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	—	—
Id. op het Staatsbedr. der P. T. en T. ¹⁾	—	—
Id. op andere Staatsbedr. en instellingen ¹⁾	163.838.324,91	164.579.502,81
Verplichtingen		
Voorschot door De Ned. Bank ingevolge art. 16 van haar octrooi verstrekt	2.753.592,98	1.053.031,19
Voorschot door De Ned. Bank in rekg.-crt. verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Ned. Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	6.666.000,—	6.666.000,—
Schatkistpromessen in omloop	3.519.200.000,— ²⁾	3.569.500.000,— ²⁾
Daggeldleeningen	—	—
Zilverbons in omloop	230.145.660,—	231.614.938,50
Schuld op ultimo April 1944 aan de gem. wegens a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. in d. hoofds. d. grondbel. e. d. gem. fondsb. alsmede opc. op die bel. en op de vermogensbelasting	10.691.936,15	10.691.936,15
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	311.824,85	554.002,53
Id. aan het Staatsbedr. der P. T. en T. ¹⁾	632.411.399,37	610.859.130,72
Id. aan andere Staatsbedrijven ¹⁾	599.717,80	422.106,75
Id. aan div. instellingen ¹⁾	553.058.073,21	602.121.071,87

¹⁾ In rekg.-crt. met 's Rijks Schatkist. ²⁾ Rechtstreeks ondergebracht bij De Nederlandsche Bank nihil.

Alfabetische Index Overheidsmaatregelen op economisch gebied

(Zie voor den alfabetischen index Overheidsmaatregelen in 1943 het Jaarregister 1943, laatste bladzijde)

	Blz.		Blz.		Blz.
Administratieplicht	27, 55, 123	Motorbrandstof	163, 285	Vlas	41, 97, 163, 313
Advertenties	283	Non-ferrometalen	123, 299	Voedselvoorziening	97, 135, 285, 299
Afval	123	Omzetbelasting	41, 97, 313	Volkstuinen	125, 237
Algemeen Vestigingsverbod	55	Opheffing Centrales	40	IJzer en Staal	125, 177, 284
Ambacht	27, 161, 251	Organisatie Bedrijfsleven	27, 83, 123, 163, 283, 299	Zaden	41, 97
Arbidszaken	27, 55, 123, 161, 298	Pluimvee	41, 135, 237, 285	Zuivel	41, 97, 163
Bank- en Credietwezen	41, 313	Prijsgeregelingen	40, 83, 125, 163, 284		
Belastingzaken	41, 111, 163, 237, 285	Scheldsgerecht Voedselvoorziening	41		
Betalingsverkeer met het buitenland	27	Sierteelt	41, 97, 135, 237		
Bouwnijverheid	123, 251, 283	Sociale voorzieningen	125, 177		
Buitenlandsche Handel	123	Steenverleening aan stilgelegde bedrijven	40, 55, 125		
Duitsche orders	283	Suikerbieten e. d.	41, 97		
Geneesmiddelen	299	Surrogaten	97, 237, 285		
Groenten en fruit	96, 313	Tabak	40, 96, 135, 237		
Grondkamers	237, 284, 313	Telefoonverbindingen	284		
Grondstoffenbesparing en bedrijfsrationalisatie	161	Textiel	40, 96, 177		
Handel	27, 55, 123, 162, 236, 283	Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek	41		
Heffingen	41, 55, 123, 162, 236, 283	Tuinbouw	41, 313		
Hooi en stroo	284, 299	Turf	96		
Huurprijzen van nieuwbouw	162	Vee	41, 97, 135, 237, 285, 313		
In- en Uitvoer	26	Veevoeder	41, 97		
Industrie	27, 55, 123, 163, 283, 299	Vereveningsheffing	125		
Inlevering puntdraad en gladde draad	135	Verpakkingsvoorschriften	96		
Kamers van Koophandel	40	Vervoer	111, 163, 285		
Kinderbijslagwet	123, 299	Verzekering	96, 125, 284		
Kleinhandel	251	Vestigingswet Kleinbedrijf	41, 125, 177, 236, 284		
Kweekersbesluit	299	Visscherij	41, 285, 313		
Landbouw	41, 97, 125, 237, 284, 299, 313				
Merken	283, 299				
Monopolieproducten	55, 123, 285				

KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE BOEKDRUKKERIJ H. A. M. ROELANTS — SCHIEDAM

Onze speciale afdeling: drukwerk voor controle en administratie, levert alle voorkomend drukwerk op dit gebied concurrerend, snel en accuraat. Uitgifte-apparaten in groote verscheidenheid van werkwijze en capaciteit naar de behoeften van elk bedrijf. Onze terzake-kundige staf is te allen tijde voor gratis advies te Uwer beschikking.

TeL. 69300
(3 lijnen)

Ter vervanging van haar door brand verloren gegane voorraad nummers van *Economisch-Statistische Berichten en Economisch-Statistisch Maandbericht van den jaargang 1940*, zou de redactie het zeer op prijs stellen, indien de lezers, die hun exemplaren kunnen missen, deze aan haar zouden willen afstaan.

De betrekkingen tusschen banken en industrie in Zwitserland

door

Dr. J. C. M. VAN RHEE

Publicatie No. 11 van het Nederl. Economisch Instituut

Prijs f 3.65*

(Prijs voor donateurs en leden van het N.E.I. f 2.75; bestellen bij het N.E.I.)

Uitgave: **DE ERVEN F. BOHN N.V., Haarlem**

DE TWENTSCHE BANK N.V.

MAANDSTAAT OP 31 MEI 1944

Kas, Kassiers en Daggeldleeningen	f 122.720.472,16	Kapitaal	f 40.000.000,—
Nederlandsch Schatkistpapier	„ 289.100.000,—	Reserve	„ 11.200.000,—
Ander Overheidspapier	„ 3.374.608,35	Bouwreserve	„ 1.500.000,—
Wissels	„ 82.695,86	Deposito's op Termijn	„ 49.647.737,01
Bankiers in Binnen- en Buitenland	„ 12.662.054,53	Crediteuren	„ 348.552.916,96
Effecten en Syndicaten	„ 599.746,68	Overlopende Saldi en Andere Rekeningen	„ 9.017.095,91
Prolongatiën en Voorschotten tegen Effecten	„ 6.661.342,63	Reserve voor Verleende Pensioenen	„ 1.266.254,09
Debiteuren	„ 19.279.809,87	Aandeelhouders voor Effecten in Leendepôt	„ 12.934.250,—
Deelnemingen (incl. Voorschotten)	„ 1.437.019,80		
Gebouwen	„ 4.000.000,—		
Belegde Reserve voor Verleende Pensioenen	„ 1.266.254,09		
Effecten van Aandeelhouders in Leendepôt	„ 12.934.250,—		
	f 474.118.253,97		f 474.118.253,97